

Súbeh správneho a trestného konania – zásada NE BIS IN IDEM

Omšenie 4. – 5. 10. 2018

-
- NE BIS IN IDEM – ne dvakrát o tomtéž
 - BIS – dvojí řízení
 - IDEM – stejné skutky

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z 4.10.1950 (č.209/1992 Sb.dále jen Úmluva)

- Čl. 6 – právo na spravedlivý proces
- Čl. 7 – zákaz trestu bez zákona
- Čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě – právo nebýt souzen nebo trestán dvakrát – Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

Listina základních práv Evropské unie (2007/C 303/01)

- Čl. 50 – právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin – nikdo nesmí být stíhán nebo potrestán v trestním řízení za čin, za který již byl v Unii osvobozen nebo odsouzen konečným trestním rozsudkem podle zákona

Listina základních práv a svobod č. 23/1991 Sb.

- Čl. 40 odst. 5 – nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby

Trestní řád č. 141/1961 Sb.

- § 11 odst. 1 – trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno
- písm. h) - proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno
- písm. i) - proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání
- písm. j) - proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem nebo kárným proviněním
- písm. k) - jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku a uplynula-li lhůta pro zahájení přezkumného řízení podle jiného právního předpisu, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno
- písm. m) – stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána (pozn. autora - s odkazem na čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě)

Evropský soud pro lidská práva

Souběh daňového a trestního řízení

- Engel a další proti Nizozemsku, rozsudek ze dne 8.6.1976, stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72 – test zda delikt je či není „trestním obviněním“ – tzv. Engel kritéria
- 1. kritérium – právní klasifikace deliktu podle vnitrostátního práva, zda spadá do trestního práva
- 2. kritérium – povaha deliktu, zda je preventivní či pouze reparační povahy
- 3. kritérium – přísnost trestu, jehož uložení hrozí (2. a 3. kritérium jsou alternativní)

-
- Jedná se o případ pěti vojáků základní vojenské služby, kteří porušili vojenské předpisy různým způsobem a byly kázeňsky potrestáni různými tresty (2 dny přísného arestu, 4 dny lehkého arestu, 12 dnů zostřeného arestu (ale původně byl odsouzen rovněž ke službě ve zvláštním trestním oddíle a je nutné vycházet z toho, jakým trestem byl ohrožen a ne z toho, jaký mu byl v konečné fázi fakticky uložen), 2x 3 měsíce služby ve zvláštním trestním oddíle), ale jejich případy byly posuzovány podle tří kritérií, které vstoupily do povědomí jako Engel kritéria a v případě posledních tří bylo shledáno, že došlo k porušení čl. 6 Úmluvy neboť disciplinární řízení mělo charakter trestního a mělo být řešeno tudíž jako trestní. Paradoxně u Engela nebylo shledáno porušení čl. 6 Úmluvy, přesto jsou kritéria nazývána podle něj a staly se obecným prubířským kamenem pro výklad pojmu „trestní obvinění“.

-
- Penále v daňovém řízení (§ 37b odst. I zák. o správě daní a poplatků, nyní § 251 daňového řádu) – obligatorní peněžitá sankce vznikající přímo ze zákona, důvody vzniku sankce i její výše vyplývá přímo ze zákona, finanční úřad nemůže relevantně přihlídnout k důvodům nesprávného tvrzení daně (úmyslnému zkrácení daňové povinnosti), na rozdíl od trestního řízení, kde soud zohlední podvodný charakter jednání daňového subjektu a uloží trest, ale zase nemůže rozhodnout o doměření daně a o povinnosti uhradit penále z doměřené daně
 - dřívější výklad – nejednalo se o trestní sankci, např. rozhodnutí NS ze dne 2.7.2014, sp.zn. 5 Tdo 749/2014 – penále obligatorní sankce, která se uplatní bez ohledu na stav osobního daňového účtu daňového subjektu a postupuje se obdobně, jako v případě daňového nedoplatku nebo přeplatku a není podstatné, jakým způsobem byla daňová povinnost doměřena. Ve smyslu Engel kritérií nejde o sankci za daňový delikt, ale obligatorní sankci vznikající ze zákona, což je nezbytné oddělit od sankce trestní, neboť daňový úřad by jinak nemohl doměřit daň, pokud by se jednalo o trestní sankci.

-
- Rozhodnutí Soudního dvora ze dne 26.2.2013 ve věci Aklagaren proti Hansi Akerbergu Franssonovi C-617/10 – při postupném uložení daňové a trestní sankce si vnitrostátní soud musí ověřit, zda daňová sankce má trestní povahu

-
- Rozsudek NSS ze dne 28.3.2014, č.j. 5 Afs 28/2013-36 – řešil otázku nesplnění podmínek příjemcem investiční pobídky a tím ztrátu nároku na slevu na dani z příjmů. V té souvislosti vyslovil, že daňový řád z roku 2009 obsahuje řadu sankčních ustanovení - §251 – penále, § 252 – úrok z prodlení, § 250 – pokuta za opožděné tvrzení daně. Sice tato ustanovení postihují daňový subjekt nad rámec jeho zákonné daňové povinnosti a ukládají mu zaplatit více, nelze tuto zákonem konstruovanou povinnost považovat za sankci ve smyslu správního trestání, ale jedná se o příslušenství daně, které podléhá stejnému daňovému režimu jako samotná daň.

-
- vývoj výkladu podle povahy daňové přírážky – jedná se o trestní sankci rozhodnutí NS 8 Tdo 532/2016 (předložil 25.5.2016 velkému senátu kvůli novému názoru oproti 5 Tdo 749/2014), 7Tdo 1628/2016 – trestní sankce sui generis, posouzení, že jde o trestní obvinění podle Engel kritérií
 - usnesení NS 5 Tdo 587/2014 – v případě přečinu maření úředního rozhodnutí a vykázání podle §337 odst. 1 písm. g) TZ – kázeňský trest odsouzeného nemá trestní charakter, ale jen zpřísnil výkon trestu již uloženého, nedosahuje závažnosti sankce podle třetího Engel kritéria, kázeňské řízení nemá charakter trestního řízení ve smyslu Úmluvy
 - Jussila proti Finsku, rozhodnutí ze dne 23.11.2006, stížnost č. 73053/01 – daňová přírážka má v kontextu čl. 6 Úmluvy trestní povahu bez ohledu na malou závažnost sankce

-
- Nykänen proti Finsku, rozhodnutí ze dne 20.5.2014, stížnost č. 11828/11 – řešeny otázky trestní povahy penále, totožnosti skutku, res iudicata a dvojího řízení -

1.podrobno testu podle Engel kritérií - daňová přírážka má trestní povahu (účel daňové přírážky není náhrada škody, ale trest, který má zabránit opětovnému spáchání deliktu)

2.totožnost skutku je dána, pokud se skutkové okolnosti týkají téhož obžalovaného, jsou neoddělitelně spjaty v čase a místě, což odpovídá i našemu pojetí o totožnosti skutku (Zolotukhin proti Rusku – výklad pojmu „totožný delikt“)

3.res iudicata – konečnost rozhodnutí, jeho neodvolatelnost

4.dvojí řízení – ve finském právu jsou daňové a trestní řízení zcela samostatná souběžná řízení, bez blízké časové a věcné souvislosti

-
- Zolotukhin proti Rusku, rozhodnutí ze dne 10.2.2009, stížnost č. 14939/03 – obviněný byl postižen ve správním řízení za „drobný přestupek proti veřejnému pořádku“, které je nutné považovat za trestní řízení ve smyslu Úmluvy a poté byl obžalován mimo jiné i pro trestný čin „hrubého porušení veřejného pořádku“, který se týkal stejného skutku – došlo k porušení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě – definoval především tzv. totožnost skutku (alespoň v podstatných rysech) – ta je dána tehdy, když konkrétní skutkové okolnosti se týkají téhož obžalovaného a jsou neoddělitelně spjaty v čase a místě

Totožnost skutku podle TŘ

- TŘ nedefinuje blíže tento pojem
- Nutné zkoumat tuto otázku vždy podle individuálních okolností každého případu zvlášť. V obecné rovině se skutkem rozumí určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, která může mít znaky jednoho nebo více TČ anebo nemusí vykazovat znaky žádného TČ. Skutkem je tedy souhrn určitých, konkrétně popsaných skutkových okolností, nikoli jejich právní posouzení (srov. ÚS 21/2002-u)

-
- Podstatu skutku tvoří jednání pachatele a následek tímto jednáním způsobený, který je relevantní z hlediska trestního práva hmotného. Jednáním je projev vůle pachatele ve vnějším světě, který může spočívat v konání (komisivní delikt) nebo v opomenutí, nekonání (omisivní delikt). Jen takové děje, které jsou jednáním, lze v trestním řízení dokazovat a právně kvalifikovat a jen jednáním může být způsoben následek významný pro trestní právo. Následek spočívá v porušení nebo ohrožení hodnot (zájmů, vztahů) chráněných trestním zákoníkem (život, zdraví, osobní svobody, majetku atd.). K jednání a následku může dojít úmyslně nebo z nedbalosti.

-
- Totožnost skutku bude zachována především při naprostém souladu mezi popisem skutku v žalobním návrhu a popisem skutku ve výrokové části rozhodnutí soudu.
 - Postačí ovšem i shoda mezi podstatnými skutkovými okolnostmi.
 - Totožnost skutku bude zachována též pokud je
 - a) úplná shoda alespoň v jednání při rozdílném následku,
 - b) úplná shoda alespoň v následku při rozdílném jednání,
 - c) jednání nebo následek (nebo obojí) jsou v případech uvedených shora alespoň částečně shodné, musí být shoda ovšem v podstatných okolnostech, jimiž se rozumí zejména skutkové okolnosti charakterizující jednání nebo následek z hlediska právní kvalifikace, která přichází v úvahu. Podstatnými z tohoto hlediska nejsou ty skutkové okolnosti, které charakterizují jen zavinění či jiný znak subjektivní stránky činu

-
- Rozsudek NSS ze dne 3.6.2015, sp. zn. 6 As 106/2014 – řešil souběh přestupkového a správního řízení v souvislosti s totožností skutku. Pachatel řídil motorové vozidlo bez zadní RZ – postižen za přestupek, že jako řidič-fyzická osoba řídil auto bez jedné RZ a rozhodnutí o postihu za správní delikt (provozovatel-podnikající fyzická osoba neumístí na auto RZ a řídil jej v danou dobu) bylo zrušeno kvůli ne bis in idem. Momentem, který dělí pachatelovo jednání na různé skutky, je následek významný z hlediska (trestního) práva a rozlišuje mezi skutkem de facto a skutkem de iure. Skutek de facto představuje skutkový děj, zahrnující skutkové okolnosti „jak se stal“ bez ohledu na trestněprávní relevanci. Skutek de iure je souhrn trestněprávně relevantních skutečností odlišitelný od jiného skutku de iure téhož pachatele. Přestože ESLP ve věci Zolotukhin proti Rusku odmítl přístup kladoucí důraz na právní kvalifikaci deliktu, NSS považuje za rozhodný komparátor pro stanovení prvku idem skutek de iure. Podstatou skutku je právně relevantní jednání pachatele a jím zapříčiněný právně významný následek. Totožnost skutku v daném případě je dána - soulad mezi popisem skutku a skutkové okolnosti téhož pachatele jsou neoddělitelně spjaty v čase a místě. Není možné vést společné řízení o přestupku a jiném správním deliktu a pokud by šlo o jednočinný souběh, pak by se uplatnila zásada absorpce.

-
- Lucky Dev proti Švédku, rozhodnutí ze dne 27.11.2014, stížnost č. 7356/10 – navazuje na rozhodnutí Nykänen proti Finsku – penále v daňovém řízení má povahu trestní sankce a v případě paralelního vedení daňového a trestního řízení nedochází k překážce litispendence (není v rozporu s čl.4 Protokolu č. 7 k Úmluvě), ale dojde k ní pokud by druhé řízení nebylo zastaveno poté co první z nich skončí konečným rozhodnutím. Jedná se ale o případy, kdy tato řízení jsou zcela samostatná, na sobě nezávislá, nelze je ničím spojit, nelze použít důkazy získané v jednom řízení v tom druhém, sankce v jednom řízení se nezohlední nijak v tom druhém.

-
- Usnesení NSS ze dne 24.11.2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014 – navazuje na rozhodnutí Lucky Dev proti Švédsku a uzavírá, že v českém právní řádu je daňové penále trestní sankcí sui generis, (ale nezabývá se již otázkou ne bis in idem). Rozdělením penále na penále a úrok z prodlení, získalo penále nový obsah - když slouží k odstrašení případných pokusů daňových subjektů snížit si daň uvedením nesprávných údajů v daňovém tvrzení (5% při snižování daňové ztráty a v ostatních případech 20% a nemá horní hranici).

-
- A+B proti Norsku, rozhodnutí ze dne 15.11.2016, stížnosti č. 24130/11 a 29758/11 – Úmluva nezakazuje rozdělení řízení do různých fází, kdy jsou postupně nebo paralelně ukládány různé sankce – různá doplňující řízení ale musí tvořit jeden koherentní celek vzájemně se v zásadě doplňovat, musí být spojeny v čase, a dohromady nepředstavují pro dotčeného jednotlivce nadměrnou zátěž – řízení tedy musí projít testem věcné a časové souvislosti

Nutné zkoumat, zda obě řízení sledují vzájemně se doplňující cíl, zda je duplicita řízení předvídatelným důsledkem stejného vytýkaného jednání (idem), zda se v řízeních nezdvojuje shromažďování a hodnocení důkazů, ale naopak se prokázané skutkové okolnosti využijí i v druhém řízení, zda je sankce uložená v jednom řízení zohledněna i v tom druhém, aby jedinec nebyl vystaven nadměrné zátěži. Nutné naplnit i požadavek těsné časové souvislosti, aby jedinec byl chráněn před nejistotou, průtahy a prodlužováním řízení

V uvedeném rozhodnutí ESLP analyzoval i jiné případy a neshledal podmínky věcné a časové souvislosti ve věci Lucky Dev proti Švédsku a Nykänen proti Finsku, když finský a švédský systém trestních a správních sankcí není nijak propojen, každé řízení sleduje vlastní směr, neexistuje mezi nimi žádná spolupráce a rozhodnutí se stává konečným nezávisle na sobě

-
- Jóhannesson proti Islandu, rozhodnutí ze dne 18.5.2017, stížnost č. 22007/11 – po vzoru A+B proti Norsku posuzoval ESLP i tento případ daňového deliktu a uzavřel, že
 - 1.daňové penále mělo trestní povahu,
 - 2.skutkové okolnosti, na jejichž základě byli stěžovatelé obviněni a odsouzeni za daňové trestné činy byly shodné nebo z velké části shodné jako v případě daňových řízení, 3.konečností rozhodnutí se nezabýval, neboť to nemělo vliv na posouzení duplicity řízení,
 - 4.abychy nedošlo ke dvojímu řízení nebo potrestání (bis) musí řízení splňovat podmínku věcně a časové souvislosti – obě řízení byla vedena celkem 9 let a 3 měsíce, souběžně z toho něco přes 1 rok. Obžalováni byli 15 a 16 měsíců po vydání daňových rozhodnutí a 9 a 10 měsíců po jejich právní moci. Trestní řízení pokračovala několik let, k odsouzení došlo po více než 4 letech po rozhodnutí odvolacího daňového orgánu – tato podmínka tedy nebyla shledána a bylo konstatováno porušení kritéria bis čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě

-
- Usnesení NS ze dne 4.1.2017, sp. zn. 15 Tdo 832/2016 - kvalifikace daňového deliktu v českém právu není kvalifikací primárně trestní (ve smyslu 1. Engel kritéria), penále je obligatorní sankce sloužící k odstrašení případných pokusů snížit si daň uvedením nesprávných údajů v daňovém tvrzení, a má tedy trestní charakter (2. Engel kritérium), závažnost hrozící sankce zasahuje významně majetek daňového subjektu, nemá horní hranici a stanoví se 5% anebo 20% (3. Engel kritérium) – původní názor ve věci 5 Tdo 749/2014 se tedy tímto rozhodnutím modifikoval a na penále se již nahlíží jako na trest sui generis

V ČR jde o integrovaný systém sice oddělených, ale zároveň bezprostředně navazujících řízení, které sledují odlišné sociální cíle, ale jsou dostatečně integrované v jeden celek a nevedou k nepřiměřené újmě pro obviněného, neboť jsou náležitě provázané a pro obviněného i předvídatelné (podobně i usnesení VS Olomouc ze dne 1.12.2016, sp. zn. 4 To 57/2016, usnesení NS ze dne 18.4.2018, sp. zn. 8 Tdo 224/2018, ze dne 27.6.2017, sp. zn. 4 Tdo 747/2017, ze dne 14.6.2017 sp. zn. 7 Tdo 666/2017)

V trestním řízení je presumpce neviný a obviněný nemá tzv. důkazní břemeno na rozdíl od daňového, kde daňový subjekt prokazuje všechny skutečnosti, které je povinen uvádět v daňovém tvrzení – výsledky daňového řízení k rozsahu daňové povinnosti a jejího nesplnění nelze bez dalšího zcela přejímat do trestního řízení a tudíž v trestním řízení nejsou orgány vázány vyčíslením zkrácení daně učiněným správcem daně, ale mají povinnost na základě důkazů opatřených v daňovém řízení a doplněných v trestním řízení zjistit skutkový stav o němž nejsou důvodné pochybnosti

Ne bis in idem v případě TČ neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby § 241 TZ

- Usnesení NS ze dne 27.4.2017, sp. zn. 8 Tdo 1069/2016 – řeší otázku povahy penále uloženého za neodvedení povinných plateb (§20 zák. č. 589/1992 Sb.) na pojistné na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a (§18 zák. č. 592/1992 Sb.) pojistného na zdravotní pojištění – 0,05% dlužné částky za každý den, kdy pojistné nebylo placeno. Toto penále při zohlednění 15 Tdo 832/2016, A+B proti Norsku a především rozsudku NSS ze dne 30.10.2013, sp. zn. 3 Ads 23/2013, se svou povahou blíží úroku z prodlení (motivuje plátce, aby co nejrychleji pojistné uhradil, současně slouží státu jako ekonomická náhrada za nedoplatky na pojistném) a je obdobné jako úrok z prodlení podle § 63 odst. 2 zákona o správně daní a poplatků nebo nyní § 252 odst. 1 daňového řádu. Není dána jeho celková výše, která záleží od délky prodlení plátce a výši pojistného. Jelikož je svou povahou spíše úrokem z prodlení, je třeba zkoumat, zda má povahu trestní sankce i podle Engel kritérií, což není a jen pojmově je nazvané „penále“

Souběh správního a trestního řízení

- Usnesení NS ze dne 3.12.2014, sp. zn. 7 Tdo 1481/2014 – řeší porušení povinností na úseku bezpečnosti práce – pachatel byl postižen Oblastním inspektorátem práce pokutou 80 000 Kč za správní delikt na používal nesprávně smontované lešení v důsledku čehož se převrátilo a spadli z něj zaměstnanci. V trestním řízení stíhán pro přečin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle §147 odst. 1,2 tr. zákoníku. Nebyla porušena zásada ne bis in idem, neboť ve správním řízení byl postižen za nedodržení bezpečnostních předpisů, za což by byl postižen i kdyby nedošlo k žádném škodlivému následku (na zdraví lidí). Tento správní delikt neposkytuje ochranu zdraví lidí, na rozdíl od trestního zákoníku. Účel zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, neochraňuje shodné hodnoty a zájmy, které chrání trestní právo. Sankce ve správním řízení neměla trestní charakter.

-
- Usnesení NS ze dne 12.12.2007, sp. zn. 5 Tdo I 399/2007 – ne bis in idem brání trestnímu stíhání toho, proti němuž přestupkové řízení o témže skutku trestněprávní povahy skončilo pravomocným rozhodnutím správního orgánu, a to včetně blokového řízení. Vzhledem ke specifikům blokového řízení, z něhož nemusí být zřejmé o jaký skutek se jednalo (jeho popis), je pak nutné jej potřebným dokazováním zjistit. Ochrana proti novému procesu je dána i v případě, že přestupkové řízení bylo vedeno kvůli nesprávné kvalifikaci skutku jako přestupek, ačkoli šlo o trestný čin. Pachatelka odcizila v obchodě zboží v hodnotě cca 1300 Kč, policisté díky vadně zadaným údajům při lustraci nezjistili její trestní minulost a uložili ji na místě blokovou pokutu 100 Kč, kterou ona hned zaplatila. Fakticky šlo ale o recidivu a TČ krádeže podle § 247 odst. 1 písm. e) tr. zák. Na tento závěr nemá vliv ani vcelku bagatelní výše pokuty.

-
- Usnesení NS ze dne 7.7.2005, sp. zn. 8 Tdo 806/2005 – není porušením ne bis in idem, pokud pro tentýž skutek je uložena povinné osobě, která neumožnila styk dítěte s oprávněnou osobou podle rozhodnutí soudu pokuta v rámci výkonu rozhodnutí podle § 273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. a též trestní postih za TČ maření výkonu rozhodnutí podle § 171 odst. 3 tr.zák. – v civilním řízení se jedná o donucovací opatření v rámci výkonu rozhodnutí, nejde o sankci za porušení práva, ale o prostředek donucení povinného respektovat právní poměry založené vykonávaným titulem. Prostřednictvím § 171 odst. 3 tr. zák. je chráněn zájem společnosti na řádném výkonu rozhodnutí soudu či soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí.

-
- Usnesení NS ze dne 2.9.2009, sp.zn. 3 Tdo 902/2009 – rozhodnutí o uložení pořádkové pokuty (§ 66/I TR) nemá povahu rozhodnutí o deliktu obdobném trestnému činu či přestupku. Jeho charakter je především pořádkový a nezpůsobuje překážku ne bis in idem. Pořádková pokuta má přimět dotčenou osobu, aby vyhověla výzvě či splnila příkaz soudu (max. 50 000 Kč). To nebrání trestnímu stíhání téže osoby pro TČ pohrdání soudem, jehož se dopustila tím, že opakovaně nerespektovala výzev či příkazů soudu, za což byla postížena uložení pořádkové pokuty – pachatel odsouzen za TČ pohrdání soudem, že jako povinný v exekučním řízení neuposlechl opakovaných (3x) výzev ke „spolupráci“ se znalcem, který měl ocenit jeho nemovitost. Za první dvě mu byly uloženy soudem pořádkové pokuty. Pokud by mu byl v trestním řízení ukládán peněžitý trest, bylo by namístež zohlednit při stanovení jeho výše i zaplacené pokuty (v této věci je pachatel navíc ani nezaplatil).

-
- Usnesení ÚS ze dne 29.8.2017, sp.zn. I. ÚS 737/17 – okrajově se vyjadřuje, že pokuta podle § 128a IZ má sankční charakter – představuje zvláštní sankci za zneužití práva věřitele iniciovat insolvenční řízení. Může být až 500 000 Kč.

-
- Trestněprávní revue 7-8/2018 – odpovědnost insolvenčního správce za protiprávní jednání v insolvenčním řízení – insolvenční soud dohlíží nad řádným průběhem insolvenčního řízení a k jeho zajištění může uložit insolvenčnímu správci pořádkovou pokutu (§ 81 IZ), má tedy pouze zjišťovat příčiny, které brání řádném průběhu daného řízení a tyto odstraňovat.
 - Nutné podrobit testu podle Engel kritérií – upraveno IZ, prvky disciplinárního řízení, forma zajištění řádného průběhu řízení, výše až 200 000 Kč, ovšem specifický charakter, vyplývající ze systému jeho pořádkové odpovědnosti a co do výše i z oslabení jejího donucovacího charakteru vzhledem ke státem garantované odměně. Nepředstavuje ani nejzávažnější z pořádkových opatření, jejichž funkcí je zajištění řádného průběhu insolvenčního řízení - nemá tedy trestní charakter a není překážkou pro odpovědnost trestní ani za přestupek. Výši pořádkové pokuty je však nutné zohlednit při úvahách o výši a druhu trestu.

-
- Správní odpovědnost insolvenčního správce – za porušení povinností stanovených IZ, což může vycházet z odpovědnosti za přestupek podle zákona o insolvenčních správcích - §36b/1k. Na plnění povinností insolvenčního správce podle IZ dohlíží ministerstvo spravedlnosti – napomenutí, pokuta až 5 mil. Kč, zákaz činnosti až na 5 let., anebo zrušení povolení v licenčním řízení podle § 13/2 IZ. V tomto řízení nejsou chráněny zájmy účastníků, ale zájem společnosti na řádném výkonu činnosti insolvenčního správce – je tedy řízením o trestním obvinění a představuje překážku ne bis in idem pro případně trestní řízení a naopak. (má základ v zákoně o odpovědnosti za přestupky a též s ohledem na výši hrozící sankce.

-
- Kromě toho má ministerstvo spravedlnosti ještě další pravomoc, a to přijmout opatření spočívající ve zrušení povolení insolvenčního správce, což není sankce, ale specifický nápravný prostředek dohledu, což je zcela odlišné od uložení trestu za přestupek nebo TČ a proto je lze souběžně uložit aniž by došlo k porušení zásady ne bis in idem.

-
- Trestní odpovědnost insolvenčního správce – pokud nepostačuje uplatnění opatření podle zákona o insolvenčních správcích z hlediska subsidiarity trestní represe, je namístě uplatnit trestní odpovědnost insolvenčního správce – jedná se převážně o případy zpronevěry majetku dlužníka insolvenčním správcem (§ 206 TZ – výběry peněz a užití pro vlastní potřebu), porušení povinnosti v insolvenčním řízení (§ 225 TZ – insolvenční správkyně nepředala novému správci podklady po jejím zproštění funkce), neoprávněný zásad do práva k domu (§ 208 TZ – insolvenční správce v doprovodu bezpečnostní agentury znemožnil podnájemníkovi dlužníka bydlet v něm a provozovat hotel, který měl od něj pronajatý, když vyměnil zámky), daňový TČ (§240 TZ – insolvenční správkyně neoprávněně snížila DPH ve prospěch dlužníka)

-
- Usnesení NS ze dne 21.12.2011, sp. zn. 7 Tz 73/2011 – řeší totožnost skutku v přestupkovém řízení a trestním řízení, pokud pachatel byl v přestupkovém řízení postižen pro skutek, že nezvládl řízení a při objíždění dopravní nehody, kterou šetřila policie, zachytil o policistu, kterého lehce zranil a řídil bez posudku o zdravotní způsobilosti. V trestním řízení byl odsouzen za shodnou nehodu, ovšem za to, že řídil auto po požití alkoholu 1,19 g/kg a při projíždění místem šetření dopravní nehody narazil do policisty a zranil jej a z místa nehody ujel, aniž by zraněnému poskytl pomoc (trestné činy ohrožení pod vlivem návykové látky a neposkytnutí pomoci) – není dána totožnost skutku a tudíž postihem v obou řízeních nedošlo k porušení ne bis in idem

-
- Usnesení NS ze dne 2.2.2011, sp. zn. 8 Tdo 78/2011 – nejedná se o totožný skutek, pokud se pachatel dopustil přestupku, že na výzvu policisty se odmítl podrobit vyšetření ke zjištění, zda není ovlivněn alkoholem a následně je trestně stíhán pro trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky, pokud bylo zjištěno, že řídil motorové vozidlo skutečně pod vlivem alkoholu – různá jednání a různé následky

Přestupek – dne 31.5.2009 okolo 8:00 hod. v ulici Č. v K.-M. přes výzvu policisty se odmítl podrobit orientačnímu i odbornému lékařskému vyšetření za účelem zjištění obsahu alkoholu v krvi – řízení zastaveno, že nebylo prokázáno, že by obviněný přestupek spáchal – jednání omisivní – odmítl se podrobit vyšetření, následek – nerespektování pokynu policisty, narušení řádného výkonu dohledu nad bezpečností silničního provozu

TČ – dne 31.5.2009 v 8:00 hod. v ulici Č v K.-M. poblíž restaurace A. řídil v protisměru motorové vozidlo, přestože byl ovlivněn alkoholem (nejméně 1,5 g/kg ethanolu) a zastaven hlídkou po ujetí 25 m – jednání komisivní – řídil motorové vozidlo, následek – vyvolání stavu ohrožení, které nemusí být bezprostřední a konkrétní, objektem je ochrana zdraví a života lidí a majetku před řidiči motorových vozidel, jejichž schopnost k řízení je negativně ovlivněna návykovou látkou

-
- Usnesení NS ze dne 22.8.2007, sp. zn. 6 Tdo 895/2007 – nejedná se o totožný skutek, pokud pachatel je případně postižen pro přešupek ohledně rychlosti jízdy a následně pro TČ neoprávněného užívání cizí věci – znaky TČ (majetkové) se nekryjí se znaky přešupku (bezpečnost a plynulost silničního provozu)

Přešupek – 7.11.2005 v 00:35 hod. v ulici T. v T. řídil odcizené vozidlo, nezvládl řízení vyjel mimo vozovku a narazil do branky a zdi, vozidlo tam nechal a odešel – řízení zastaveno pro neúčelnost kvůli hrozícímu trestu v trestním řízení – bez ŘP řídil, ohrozil život a zdraví lidí nebo majetek, nevěnoval se řízení vozidla, nepřizpůsobil rychlost jízdy, havaroval, způsobil škodu a neohlásil nehodu policii

TČ – 7.11.2005 okolo 00:30 – 00:45 v T. vnikl do motorového vozidla, nastartoval dráty vytrženými ze spínací skříňky a užil k jízdě, přičemž v ul. T. havaroval a z místa odešel – odsouzen – zmocnil se cizího motorového vozidla v úmyslu jej přechodně užívat – ochrana práv vlastníka a uživatele věci

-
- Usnesení NS ze dne 27.5.2010, sp. zn. 6 Tdo 1478/2009 – při totožném skutku, kdy obviněný provádějící pokrývačské práce si přibral na výpomoc osobu, kterou nepoučil o bezpečnosti práce, nevybavil ji ochrannými pomůckami, nezabezpečil pracoviště konstrukcí a ta pak při pohybu po střeše propadla, spadla z výšky 8 m a na místě zemřela, byl odsouzen pro TČ ublížení na zdraví z nedbalosti a současně i potrestán správním orgánem. Ve správním řízení byl ale potrestán za porušení předpisů o zajištění bezpečnosti a zdraví při práci (50 000 Kč), tedy porušení preventivních povinností a tento postih nemá trestní charakter. Na druhé straně tento správní delikt neposkytuje ochranu životu a zdraví. Správní potrestání tedy nezahrnuje újmu na zdraví ani smrt jiné osoby, za což byl naopak odsouzen v trestním řízení (6 měs. PO 2 roky).

-
- Usnesení NS ze dne 7.3.2007, sp.zn. 5 Tdo 223/2007 – není porušením ne bis in idem, pokud je pachatel postižen pro celní delikt, že na podkladě zkreslených JCD a faktur docílil neoprávněného propuštění zboží do volného oběhu (pokuta 40 000 Kč) a současně pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby spočívající v tom, že těmito doklady zároveň snížil údaj o hodnotě dováženého zboží, čímž mu bylo vyměřeno nižší clo a daň z přidané hodnoty – pachatel dovezl 25 ojetých automobilů z Francie a u 23 předložil zfalšované faktury, že jde o vozidla na náhradní díly s menší celní hodnotou (zkráceno clo a DPH o cca 355 000 Kč). Skutky se neshodují v podstatných rysech - celní delikt – neoprávněné propuštění zboží do volného oběhu, TČ – daňový a celní únik bez ohledu na to, zda bylo zboží propuštěno do volného oběhu, každý z nich směřoval k porušení jiného chráněného zájmu.

Ne bis in idem – ultima ratio

- Se souběhem trestního a správního řízení souvisí i nutnost zabývat se subsidiaritou trestní represe a z ní vyplývajícím pravidlem pro použití trestního práva jako „ultima ratio“. Znaky trestného činu je třeba vykládat tak, aby za trestný čin byl považován jen čin společensky škodlivý.
- § 12 odst. 2 TZ - trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu – formálně-materiální pojetí TČ
- dříve při materiálním pojetí TČ se řešilo podle § 88 odst. 1 tr. zák. (č. 140/1961 Sb.) – k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, se přihlédne jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost.

-
- Přestože lze podle § 58 TZ uložit trest odnětí svobody pod dolní hranici zákonné sazby i v případě kvalifikované skutkové podstaty - platí, že ani s poukazem na zásadu subsidiarity trestní represe nelze dospět k závěru, že se nepřihlédne k okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby. Nelze tedy zmírnit právní kvalifikaci (jak se dalo podle §88 odst. 1 tr. zák.) s odkazem na §12 odst. 2 TZ.

-
- Pokud soud dospěje k závěru o nedostatku společenské škodlivosti jednání obviněného a shledá splnění podmínek použití § 12 odst. 2 TZ, že nejde o trestný čin, je tento závěr poněkud rozporuplný, když v takovém případě soudy v řadě případů zproští pachatele podle § 226 písm. b) TR. Nelze tvrdit, že nebyl spáchán TČ, přestože byly naplněny všechny jeho zákonné znaky. Přitom tato zásada se uplatní v případech, když byl spáchán trestný čin, jako korektiv k neuplatnění trestní odpovědnosti. Vzniká pak problém ve správním řízení s účinkem ne bis in idem kvůli pravomocnému rozhodnutí o totožném skutku a překážka věci rozhodnuté. Spíše by přicházelo v úvahu postoupení věci příslušnému orgánu s tím, že by se mohlo jednat o správní delikt (přestupek nebo kárné provinění)

-
- Nález ÚS ze dne 11.6.2018, sp. zn. II. ÚS 1152/17 – trestněprávní politiku určuje zákonodárce a trestní právo je ovládáno zásadou *nullum crimen sine poena legali* – žádný TČ nesmí zůstat bez zákonného trestu. Na druhé straně ale neplatí že *fiat iustitia, pereat mundus* – spravedlnost musí zvítězit, i kdyby měl zahynout svět. V moderním trestněprávním systému se zohledňují i následky, které by mohly být vyvolány, pokud by bezvýjimečné prosazení trestní normy mohlo způsobit více škody než užitku a připouští tedy některé výjimky. Ultima ratio – prostředky trestního práva mají být užity, pokud užití jiných prostředků nepřichází v úvahu, byly vyčerpány, anebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné. Stát musí uplatňovat trestní právo zdrženlivě, pokud jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní.

- Subsidiarita trestní represe se užije

I) jako interpretační pravidlo – když je třeba vyložit některé neurčité pojmy či znaky poskytující určitý prostor k výkladu, např. u TČ výtržnictví – 5 Tdo 159/2012 – aby se pachatel dopustil výtržnosti, nestačí jen napadení jiného, ale musí jít o útok s vyšší intenzitou a závažností, jímž je výrazněji dotčen i veřejný pořádek, jako hodnota přesahující individuální zájmy napadené osoby. Tím je odlišen od přestupků obdobné povahy – přestupek proti veřejnému pořádku, proti občanskému soužití. Pachatel po slovním napadení poškozené, ji razantně udeřil rukou do obličeje, v důsledku čehož utrpěla drobná poranění a poškození brýlí – není výtržností. Každé fyzické napadení jiného, i když veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném, nemusí naplňovat znaky TČ výtržnictví. Tím je jen jednání, které závažným způsobem narušuje veřejný klid a pořádek, je pro něj typický zjevně neuctivý a neukázněný postoj pachatele k zásadám občanského soužití. Musí jít o takový projev, který hrubě uráží, vzbuzuje obavy o bezpečnost zdraví, majetku nebo výrazně snižuje vážnost většího počtu osob současně přítomných (např. rvačka na zábavě).

Anebo kde je nezbytné např. z hlediska intenzity naplnění některých znaků TČ dovést, že nebyly naplněny formální znaky TČ,

např. u TČ nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy – 8T do 112/2011 – pachatelé prodali zájemkyni část tablety Subutex 8 mg za 100 Kč, ačkoli tato obsahuje psychotropní látku uvedenou v příloze č. 5 k zákonu č. 167/1998 Sb. – vzhledem k tak malému množství látky, ihned po prodeji byli všichni zadrženi a nenašla se u nich žádná další droga, nelze učinit závěr, že by pachatelka (prodávající drogu) byla dealerkou drog, opatřovala si tímto způsobem prostředky k obživě, že by se jednalo o distribuci drog, ale spíše šlo o ojedinělý prodej malého množství drogy – nejde o TČ, ale mohlo by jít o přešůpek na úseku zdravotnictví

např. u TČ urážky mezi vojáky a odlišení od obdobného kázeňského přestupku – 5 Tdo 960/2015 – TZ neobsahuje kvantitativní kritéria, která by odlišovala přečin urážky mezi vojáky § 378 odst. I písm. a) TZ od kázeňského přestupku podle § 50 odst. I zák. č. 361/2003 Sb. Aby se jednalo o trestný čin musí odpovídat její povaha, intenzita, okolnosti za nichž byla učiněna, charakter urážky a pachatele, a musí odůvodňovat vyšší společenskou škodlivost (opakované urážlivé projevy, recidiva, vážné narušení vojenské kázně apod.). Ojedinělý vulgární výrok vůči vojáku vyšší hodnosti nelze bez dalšího posoudit jako TČ, postačuje-li vyvození kázeňské odpovědnosti.

2) korektiv k tomu, aby se neuplatnila trestní odpovědnost, i když byl spáchán TČ menší závažnosti, byly naplněny všechny jeho znaky, ale nejde o případ společensky škodlivý, jelikož neodpovídá ani nejméně závažným, běžně se vyskytujícím případům takového TČ, popřípadě navíc postačí k jeho postihu uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

-
- Nutné rozlišovat mezi zásadou subsidiarity trestní represe a použitím trestní represe samotné – 5 Tdo 581/2017 – také v případě, že soud dospěje k závěru o spáchání TČ, uzná ho vinným, uloží trest (ochranné opatření), to neznamena, že neuplatní zásadu subsidiarity trestní represe, protože v tomto případě použije právě subsidiárně trestní represí. Ta je základní zásadou trestní odpovědnosti, kterou musí soud respektovat i v případě, že uplatní trestní odpovědnost a důsledky z ní vyplývající a přitom může přihlídnout i k mimotrestní sankci již uložené. Touto zásadou se tedy řídí soud nejen v případě, kdy nepůjde o případ dostatečně společensky škodlivý a postačí uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

-
- Usnesení NS ze dne 30.11.2016, sp. zn. 8 Tdo 1362/2016 – do jisté míry se stírá rozdíl mezi materiálním a formálním pojetím TČ – při použití zásady subsidiarity trestní represe je třeba zvažovat společenskou škodlivost činu z pohledu významu dotčeného chráněného zájmu, způsobu provedení činu a jeho následku, okolnosti jeho spáchání, osoby pachatele, míry jeho zavinění, pohnutky, záměru nebo cíle. Obvykle uplatnění této zásady bude přicházet v případech TČ naplňujících jen základní skutkovou podstatu, ale není vyloučeno, aby s poukazem na tuto zásadu nebyla trestní odpovědnost uplatněna ani v případech kvalifikovaných skutkových podstat, pokud celková společenská škodlivost je natolik nízká, že nedosahuje ani dolní hranice trestnosti běžně se vyskytujících TČ dané základní skutkové podstaty. Jednalo se o leasingy na nákladní automobily, kterých byla řada za roky 1999 – 2011, za tu dobu na nich zaplatili cca 80 mil. Kč a na závěr vznikly problémy a rozpory mezi účastníky smlouvy a tudíž i nedoplatky splátek u jednoho vozidla ve výši cca 425 000 Kč. (podobně i 5 Tdo 331/2015 při zločinu poškození věřitele podle § 222 odst. 2 písm. a), odst. 4 písm. a),b) TZ dílem ve stadiu pokusu § 21 odst. 1 TZ a přečinu porušení povinnosti v insolvenčním řízení podle § 225 TZ)

-
- Stanovisko tr. kolegia NS ze dne 30.10.2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 – řeší uplatňování zásady subsidiarity trestní represe, výklad pojmu společenská škodlivost a aplikaci ultima ratio. Závěr o tom, že čin je trestným činem je korigován u méně závažných trestných činů použitím zásady subsidiarity trestní represe – jedná se o zásadu, nikoli konkrétní normu, proto je třeba ji aplikovat nikoli přímo, ale prostřednictvím právních institutů a jednotlivých norem trestního práva. Znaky TČ je třeba vykládat tak, aby za TČ byl považován jen společensky škodlivý čin. Společenská škodlivost není zákonným znakem TČ, ale je jedním z hledisek uplatňování zásady subsidiarity trestní represe a její kritérium (§ 39 odst. 2 tr. zákoníku – význam chráněného zájmu, způsob provedení činu, jeho následky, okolnosti spáchání činu, osoba pachatele, míra jeho zavinění, jeho pohnutka, záměr nebo cíl) je doplněno principem ultima ratio, že trestní právo se má uplatnit pouze tam, kde jiné prostředky ochrany práv jsou nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné.

Společenskou škodlivost je třeba řešit individuálně:

- a) s přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem
- b) vzhledem k dalším okolnostem případu - § 39 odst. 2 TZ
- c) s přihlédnutím k trestní sazbě zvažovaného TČ, která vyjadřuje typovou společenskou škodlivost
- d) při zvážení, zda nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Tr. zákoník záměrně nedefinuje společenskou škodlivost a ponechává řešení potřebné míry a zhodnocení konkrétních okolností případu na praxi orgánů činných v trestním řízení.

-
- Není přípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti. Ochrana právních statků má být v první řadě uplatňována prostředky práva občanského, obchodního či správního. Teprve tam, kde je taková ochrana neúčinná a kde porušení chráněných vztahů naplňuje znaky konkrétní skutkové podstaty trestného činu, je namístě uplatňovat trestní odpovědnost.
 - Princip ultima ratio nelze vykládat tak, že trestní postih závisí pouze na tom, zda byly či nebyly, případně jakým způsobem, uplatněny i mimotrestní právní prostředky, neboť ani u vztahu se soukromoprávním základem nelze uplatňovat tak široce, a by to prakticky vedlo k negaci použití prostředků trestního práva jako nástroje k ochraně majetku, závazkových vztahů apod., a není vázáno na předcházející neúspěšné použití mimotrestních prostředků, k odstranění protiprávního stavu, a ani při absenci možnosti vyvodit odpovědnost podle jiného právního předpisu.

-
- Použití zásady subsidiarity trestní represe se uplatní i u trestně odpovědných právnických osob, s určitými zvláštnostmi, a to s přihlédnutím k povaze právnických osob a specifiku jejich postihu. Je přitom třeba zvažovat a porovnávat i možnost a účinnost jejich postihu podle jiných mimotrestních předpisů, která může být v některých případech širší a vhodnější než u fyzických osob, např. i ohledně sankcí ukládaných právnickým osobám zpravidla ve správním řízení, které jsou v některých případech, co do přísnosti postihu, srovnatelné s trestními sankcemi.

-
- Samotné uplatnění zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku umožňuje u méně závažných trestných činů při restriktivním výkladu jejich zákonných skutkových podstat eliminovat bagatelní případy ve smyslu právní sentence *minima non curat praetor* – o drobné záležitosti se preator nestará.

Zkratky

- IZ – insolvenční zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
- TČ – trestný čin
- TZ – trestní zákoník č. 40/2009 Sb.
- TŘ – trestní řád č. 141/1961 Sb.
- NS – Nejvyšší soud
- NSS – Nejvyšší správní soud
- ÚS – Ústavní soud
- ESLP – Evropský soud pro lidská práva
- RZ – registrační značka (dříve SPZ)

Děkuji za pozornost

- JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
- petr.angyalossy@nsoud.cz
- +420 541 593 495